

Управління державним боргом задля оптимізації державної заборгованості повинно здійснюватися за структурно-логічною моделлю, наведеною на рис. 2.

Виходячи з вищезазначеного, стратегія формування і обслуговування ринку державних запозичень повинна базуватися на науково обґрунтованих засадах. Структура і розмір державного боргу мають прогнозуватися на часовому інтервалі в декілька років та навіть десятиріч з тим, щоб забезпечити збалансований бюджет, стабільне економічне зростання й потужну фінансову систему.

Висновки з даного дослідження. Отже, підсумовуючи, необхідно наголосити, що з метою поліпшення управління державним боргом, оптимізації державної заборгованості та мінімізації її негативних наслідків для економіки України, з нашої точки зору, доцільно утримувати в економічно допустимих межах обсяг державного боргу та платежів, пов'язаних з його обслуговуванням; підвищити частку внутрішньої заборгованості в структурі державного боргу, скоротивши зовнішню заборгованість, що зменшить залежність України від іноземного фінансування і дасть змогу водночас зменшити валютні ризики і сприяти розбудові фінансового ринку; запровадити облік та аналіз стану заборгованості за всіма фінансовими зобов'язаннями, що можуть вплинути на стратегію управління державними фінансами та державним боргом; встановити єдині стандарти розкриття інформації про державний борг.

Стратегічною метою державної боргової політики України має бути активне регулювання рівня зовнішнього державного боргу, постійний контроль за коефіцієнтом його відношення до ВВП, а також планування його розмірів у майбутньому з урахуванням погашення позик на сучасному етапі.

Стратегічним завданням економічної політики є збалансування державного бюджету. Велика роль при вирішенні цього завдання відводиться борговій

політиці в комплексі з іншими видами фінансової політики. Відповідно, з метою збалансування державного бюджету перш за все слід відрегулювати видаткову частину Державного бюджету і вдосконалити доходну частину, зокрема, за рахунок оптимізації податкової політики, що зменшить тіньовий сектор економіки, збільшить доходи бюджету, і Україна не буде потребувати запозичених коштів на фінансування поточних витрат, а використовуватиме запозичення для реалізації програм розвитку економіки. Отже, виходячи з того, що наслідки зовнішнього державного боргу при неефективному управлінні ним можуть негативно вплинути на економіку держави, слід у першу чергу вдосконалити систему управління зовнішнім державним боргом, а також збалансувати економіку країни, і, тим самим, зникне потреба позичати кошти на поточні потреби держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гальчинський А.С., Варналій З.С., Майстришин В.Я., Белінська Я.В., Жаліло Я.А. Особливості та пріоритети боргової політики України: аналіт. доп. / [А.С. Гальчинський, З.С. Варналій, В.Я. Майстришин, Я.В. Белінська, Я.А. Жаліло] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2004. – 103 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Table/Tbl171104/002.htm>.
2. Економічна теорія: Політекономія / за ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання-Прес, 2001. – 581 с.
3. Филипів Р.С. Економічні альтернативи в межах фінансування бюджетного дефіциту / Р.С. Филипів // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Вип. 9(1). – С. 157–161.
4. Федосов В. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики / В. Федосов, Л. Гладченко // Финансовые риски. – 2009. – № 3. – С. 19–32.
5. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В.Л. Андрущенко. – Львів : Каменяр, 2000. – 303 с.
6. Печенюк Н.М. Економічна безпека України в контексті управління зовнішнім боргом держави / Н.М. Печенюк // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 8. – С. 132–141.

УДК 338.436.33:332.1

Резнік Н.П.

*доктор економічних наук, професор
Київського міжнародного університету*

РОЗВИТОК МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ АПК

Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку малих форм господарювання в аграрному секторі економіки регіону. Велика увага приділена перспективам поглиблення партнерських відносин малих форм господарювання з крупними підприємствами, агрохолдингами, які домінують в АПК багатьох регіонів України. Представлена система господарюючих інтересів суб'єктів аграрного сектору, форми і напрями розвитку їх співробітництва. Розглянуто державні органи, що спеціалізовано займаються питаннями розвитку інтеграції між малим і великим бізнесом, оскільки цей напрям адміністративного управління економікою в сучасних умовах глобалізації ринку набув стратегічного характеру та оскільки він забезпечує формування конкурентоспроможної структури національних господарських систем. Визначені форми властиві також і для підприємств малого та середнього бізнесу. Виявлено напрями і механізми, здатні забезпечити розвиток малого підприємництва для вирішення задач економічного підйому країни. Представлено структурну модель взаємозв'язків організаційно-правових форм господарювання для підвищення ефективності функціонування асоційованих і малих форм агробізнесу регіону – доцільним є відтворення механізму взаємодії дрібнотоварного сектору АПК з елементами агропродовольчої системи регіону на основі кооперації. Доведено, що кооперація і інтеграція господарюючих суб'єктів аграрного сектору на мезорівні здебільшого виступають засобом як вирішення протиріч, так і стикування й гармонізації інтересів господарюючих суб'єктів (особливо крупних корпоративних структур і малих форм агробізнесу), які здійснюють діяльність при встановленні господарських зв'язків з партнерами на рівні галузей і регіонів. Обґрунтовано два основні напрями регіональної державної політики регулювання малого підприємництва на селі. За тісністю зв'язку з крупними корпоративними структурами, виділено групи малих форм агробізнесу. З метою дотримання господарських інтересів

малих форм агробізнесу в системі співробітництва з крупними формами господарювання в аграрному секторі висвітлено форми виробничої, споживчої, обслуговуючої кооперації ФГ, ОСГ. Розкрито шляхи активізації взаємодії малих і крупних підприємств аграрного сектору у таких напрямках: створення стійких господарських систем; реформування крупних інтегрованих структур шляхом створення якісно нового механізму управління; використання інноваційного потенціалу малих підприємств; ефективне використання трудових ресурсів на малих підприємствах.

Ключові слова: малі підприємства, агрохолдинги, господарські взаємовідносини, співробітництво, аграрний сектор, розвиток.

Резник Н.П. РАЗВИТИЕ МАЛЫХ ФОРМ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ В РЕГИОНАЛЬНОМ АПК

Статья посвящена актуальной проблеме развития малых форм хозяйствования в аграрном секторе экономики региона. Большое внимание уделено перспективам углубления партнерских отношений малых форм хозяйствования с крупными предприятиями, агрохолдингами, которые доминируют в АПК многих регионов Украины. Представлена система хозяйствующих интересов субъектов аграрного сектора, формы и направления развития их сотрудничества. Рассмотрены государственные органы, специализированно занимающиеся вопросами развития интеграции между малым и крупным бизнесом, так как это направление административного управления экономикой в современных условиях глобализации рынка приобрело стратегический характер, поскольку он обеспечивает формирование конкурентоспособной структуры национальных хозяйственных систем. Определены формы, которые свойственны предприятиям малого и среднего бизнеса. Выявлены направления и механизмы, способные обеспечить развитие малого предпринимательства для решения задач экономического подъема страны. Представлена структурная модель взаимосвязей организационно-правовых форм хозяйствования для повышения эффективности функционирования ассоциированных и малых форм агробізнеса региона, целесообразного воспроизведения механизма взаимодействия мелкоотраслевого сектора АПК с элементами агропродовольственной системы региона на основе кооперации. Доказано, что кооперация и интеграция хозяйствующих субъектов аграрного сектора на мезоуровне в основном выступают средством как решения противоречий, так и ссыковки и гармонизации интересов хозяйствующих субъектов (особенно крупных корпоративных структур и малых форм агробізнеса), которые осуществляют деятельность при установлении хозяйственных связей с партнерами на уровне отраслей и регионов. Обоснованы два основных направления региональной государственной политики регулирования малого предпринимательства на селе. По тесноте связи с крупными корпоративными структурами выделены группы малых форм агробізнеса. С целью соблюдения хозяйственных интересов малых форм агробізнеса в системе сотрудничества с крупными формами хозяйствования в аграрном секторе освещены формы производственной, потребительской, обслуживающей кооперации ФХ, ОСХ. Раскрыты пути активизации взаимодействия малых и крупных предприятий аграрного сектора в следующих направлениях: создание устойчивых хозяйственных систем; реформирование крупных интегрированных структур путем создания качественно нового механизма управления; использование инновационного потенциала малых предприятий; эффективное использование трудовых ресурсов на малых предприятиях.

Ключевые слова: малые предприятия, агрохолдинги, хозяйственные взаимоотношения, сотрудничество, аграрный сектор, развитие.

Rezник N.P. DEVELOPMENT OF SMALL FORMS OF MANAGEMENT: PROBLEMS AND PERSPECTIVES IN THE REGIONAL AGRARIAN BUSINESS

The article is devoted to the problem of small forms of management in the agricultural sector in the region. Great attention was paid to the prospects of deepening partnerships small forms of management of large enterprises, agricultural holdings that dominate in agriculture in many regions of Ukraine. This system of economic interests of the agricultural sector, the shape and direction of their cooperation. Considered public bodies, the specialized deal of integration between small and big business, as this area of the administrative management of the economy in a globalized market today acquired a strategic nature, since it provides a competitive structure formation of national economic systems. Some form of characteristic also for small and medium businesses. Found direction and mechanisms that can provide small business development for solving the country's economic recovery. The block model relationships organizational and legal forms of management to improve the efficiency of small forms and associated agribusiness region is appropriate playback mechanism of interaction of small-scale agribusiness sector with elements of agro-food system of the region based on cooperation. It is proved that cooperation and integration of economic entities of the agricultural sector at the mesolevel primarily as a means of resolving conflicts and connections and harmonizing the interests of business entities (especially large corporate structures and forms small agribusiness), engaged in setting economic conn bonds with partners at the level of industries and regions. Grounded two main directions of state policy of regional regulation of small business in rural areas. For straits due to large corporate structures, the selection of small forms agribusiness. In order to meet the economic interests of small forms of agribusiness in cooperation with the major types of enterprises in the agricultural sector covers forms of industrial, consumer, service cooperatives FG, OSG. Reveals ways to intensify the interaction of small and large enterprises of the agricultural sector in the following areas: creating sustainable economic systems; reforming large integrated structures through the creation of a new management mechanism; using innovative capacity of small enterprises; efficient use of human resources in small businesses.

Keywords: small enterprises, agroholding, economic mutual relations, collaboration, agrarian sector, development.

Постановка проблеми. Проблема розвитку суб'єктів малого підприємництва в АПК протягом всіх етапів реформування економіки країни перебуває в центрі уваги науки і практики. Проте стан в цій сфері, незважаючи на спроби держави підтримати малі форми підприємництва на селі і надати їм допомогу, залишається досить складним, так як рівень розвитку цього сектору допоки не здатний в значній мірі впливати на економічний підйом АПК країни. Затягнутий в країні процес створення нової системи ринкових взаємовідносин привів до розвитку монополізації окремих сегментів продовольчого ринку, зростання ролі посередницьких структур, складнощам збуту продукції вітчизняних товаровиробників, а також виникненню серйозних проблем в межах міжгалузевого обміну і міжгосподарських взаємовід-

носин. Існуючі структурні диспропорції у рівнях розвитку окремих сфер аграрного сектору, монополні, олігополні позиції крупних агрохолдингів, а також значні відміни у рівні фінансової стійкості і платоспроможності суб'єктів аграрного сектору в значній мірі визначають характер взаємодії малих і крупних форм господарювання – не співробітництво, а протистояння, конкуренція за ринки збуту готової продукції (а здебільшого і ринки сировини, ресурсів).

У розвинених ринкових країнах ще у 60-ті роки ХХ ст. було створено окремі державні органи, що спеціалізовано займаються питаннями розвитку інтеграції між малим і великим бізнесом, оскільки цей напрям адміністративного управління економікою в сучасних умовах глобалізації ринку набув стратегічного характеру, оскільки він забезпечує формування

конкурентоспроможної структури національних господарських систем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У світовій практиці ведення бізнесу існують такі організаційні форми підприємства: одноосібне володіння, товариство (партнерство) та корпорації. Визначені форми властиві також і для підприємств малого та середнього бізнесу. Саме це і розглядають у своїх наукових працях вітчизняні дослідники малого та середнього бізнесу Б. Андрушків [1], З. Варналій [2], Т. Говорушко [3], В. Горьовий [4], О. Кужель [8], І. Прокопа [10], В. Шпак [11], В. Сахаров [9].

У сучасних умовах постіндустріальної економіки, – зазначає голова аналітичного центру «Академія» О. Кужель, – «змінюється сама парадигма економічного розвитку, внаслідок чого мале підприємництво поряд із великим бізнесом і крупним капіталом виступає рівнозначним (а в деяких випадках навіть ще більш активним) гравцем господарських відносин, перетворюючись з їхнього придатку на їхнього незмінного партнера й економічного союзника, на структурну основу стабільності їх позицій на ринках» [8].

Виклад основного матеріалу дослідження. Таким чином, необхідним є пошук сучасних підходів до формування стратегічного співробітництва малих і крупних підприємств у вітчизняному агропродовольчому комплексі, що відповідають реаліям сучасності. Перш за все це стосується виявленню напрямів і механізмів, здатних забезпечити розвиток малого підприємництва для вирішення задач економічного підйому країни. За умов активного формування крупними формуваннями власних сировинних зон, могутніх позицій посередницьких структур у сфері обігу сільськогосподарської сировини малі форми агробізнесу нездатні конкурувати з крупними інтегрованими агрокомплексами за рівнем виробничих затрат,

маркетингового забезпечення тощо. Рівень і характер спеціалізації малих форм агробізнесу в регіоні в значній мірі визначається такими обставинами [4]: з одного боку, неефективні цінові умови реалізації сільськогосподарської сировини, які формуються торгово-посередницькими структурами, орієнтовані на особисті селянські, фермерські господарства на ринок кінцевого споживача; дана обставина визначає необхідність спеціалізації на виробництві сільськогосподарської продукції, що не вимагає додаткової переробки або створення постачальницько-збутових кооперативів; з іншого боку, перебуваючи в деякому протистоянні з крупними аграрними структурами, малі форми вимушені орієнтуватися лише на обмежені сегменти споживчого ринку.

Разом з тим у розвинених країнах з ефективно функціонуючою аграрною економікою, дрібнотоварний (сімейний) і корпоративний сектори не протистоять один одному, а доповнюють один одного, розвиваючись не паралельно, а у взаємодії між собою. Форми такої взаємодії досить різноманітні. Вони визначаються всією сукупністю природних, соціальних, економічних і культурно-історичних факторів, діючих на сільській території по відношенню до суб'єктів агропродовольчого сектору [6].

Приставляється, що на основі усталеного в період економічних перетворень форм, методів і систем ведення аграрного виробництва найбільш прийнятними є такі форми взаємодії крупного і малого секторів АПК регіону, як кооперація і різні форми взаємовигідного симбіозу корпорацій з малими формами агробізнесу. Тому для підвищення ефективності функціонування асоційованих і малих форм агробізнесу регіону доцільним є відтворення механізму взаємодії дрібнотоварного сектору АПК з елементами агропродовольчої системи регіону на основі кооперації (рис. 1).

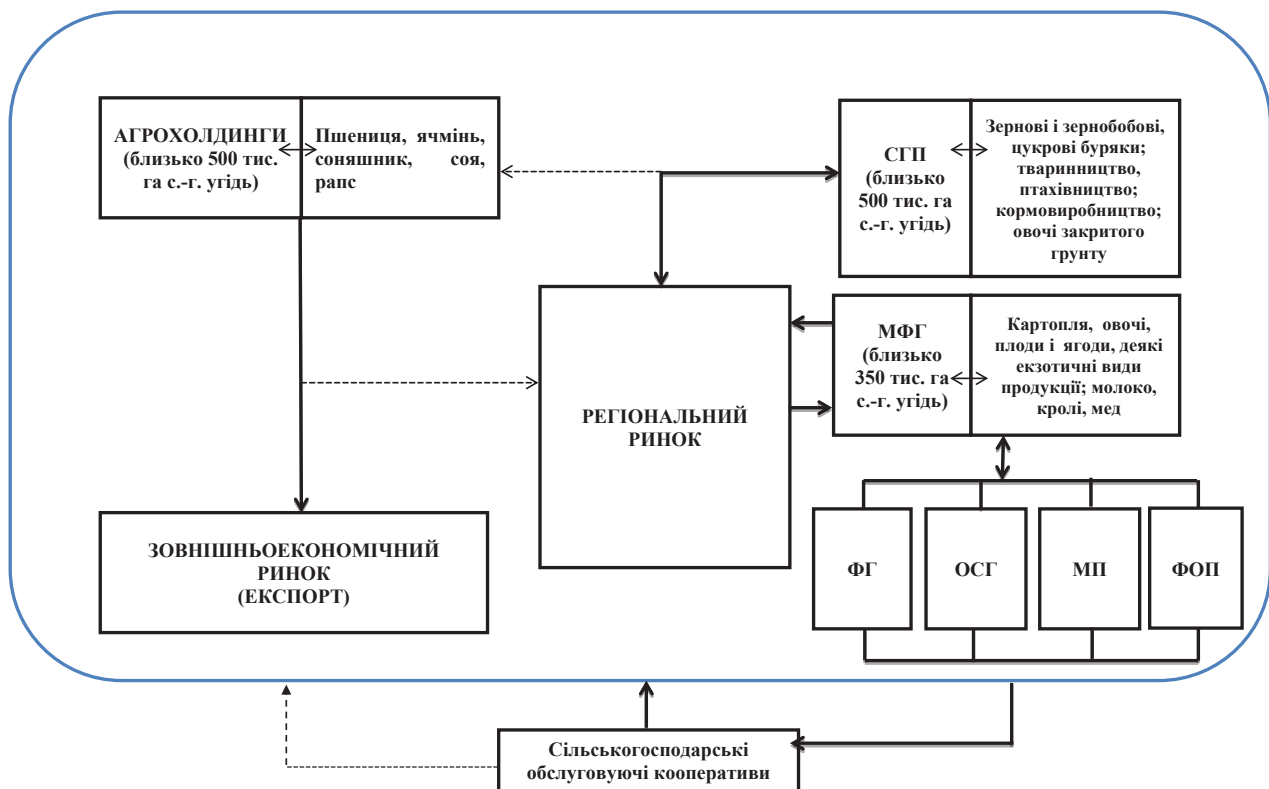

Рис. 1. Модель взаємозв'язків організаційно-правових форм господарювання Черкаської області, 2012 р.
Джерело: [5]

Нині ситуація у сфері малого підприємництва у вітчизняному аграрному секторі залишається нестійкою і може біти охарактеризована: нестабільністю фінансово-економічного стану малих форм агробізнесу; низьким рівнем інвестиційної активності малих форм агробізнесу внаслідок дефіциту власних оборотних засобів; наявністю суттєвих обмежень в одержанні банківських, комерційних кредитів і позик; низьким рівнем захищеності малого підприємництва в аграрному секторі від корупції; нестабільністю міжгосподарських зв'язків, низьким рівнем узгодженості товарної, цінової і збутової політики малих форм агробізнесу в аграрному секторі.

Проблеми розвитку агропродовольчого комплексу регіону в основному пов'язані із існуючими протиріччями між інтересами господарюючих суб'єктів. До основних господарських інтересів малих форм агробізнесу слід віднести: забезпечення стабільного попиту на вироблену продукцію, дотримання оптимальних строків її реалізації; своєчасність розрахунків за реалізацію виробленої продукції; максимально можливу ціну реалізації сільськогосподарської сировини; зниження трансакційних витрат, пов'язаних з реалізацією продукції. В той же час господарськими інтересами переробних підприємств є: надходження сировини певної якості і в необхідній кількості; дотримання оптимальних строків поставок сировини; мінімально можлива ціна закупки сільськогосподарської сировини; зниження трансакційних витрат, пов'язаних із закупкою сільськогосподарської сировини [6]. В даному випадку органи місцевої виконавчої влади й місцевого самоврядування мають засвоювати нову ринкову модель державного управління, максимально зменшувати контрольно-адміністративні функції і виступати чутливими й кваліфікованими менеджерами, координаторами регіонального розвитку, які здатні об'єднати в одне господарське ціле всі місцеві ресурси й можливості.

Саме органи державної влади в умовах ринкової економіки стають повноцінними суб'єктами ринкових відносин, а їхні управлінські функції повинні ефективно доповнювати й використовувати процеси ринкового саморегулювання на регіональному рівні. Так, презентуючи Ініціативу «Рідне село», міністр аграрної політики та продовольства України (15.05.2012 р.) М. Присяжнюк відмітив, що метою Ініціативи є підвищення якості

життя сільського населення через зміцнення економічної основи сільської економіки – господарств населення, малих та середніх підприємств, виробників сільськогосподарської продукції на основі об'єднання їх зусиль.

В цих умовах розвиток кооперації з метою виробництва сільськогосподарської продукції та надання послуг з обслуговування сільського населення стає основним завданням органів державного управління і органів місцевого самоврядування.

Крім того, серйозний вплив на економічну поведінку малих форм агробізнесу мають фактори інституціонального середовища аграрного сектору та доходів населення [3] (табл. 1).

Слід відмітити, що кооперація і інтеграція господарюючих суб'єктів аграрного сектору на мезорівні здебільшого виступають засобом як вирішення протиріч, так і стикування й гармонізації інтересів господарюючих суб'єктів (особливо великих корпоративних структур і малих форм агробізнесу), які здійснюють діяльність при встановленні господарських зв'язків з партнерами на рівні галузей і регіонів.

За тіснотою зв'язку з великими корпоративними структурами можна виділити такі групи малих форм агробізнесу [5]:

1. Малі підприємства, безпосередньо пов'язані з основним виробництвом великої інтегрованої структури; діяльність даних структур буває достатньо ефективною у взаємодії з великими підприємствами в галузях масового і серійного виробництва сільськогосподарської сировини і продовольства.

2. Малі підприємства, не пов'язані з основним виробництвом, але виконуючими забезпечуючі функції у взаємодії з великими підприємствами при проведенні реструктуризації. Такі малі підприємства створюються у всіх галузях аграрного виробництва і можуть, у свою чергу, бути згрупованими за такими напрямками діяльності:

– малі підприємства, які забезпечують функціонування соціально-побутових об'єктів великих підприємств. Такі малі підприємства можуть бути тимчасовим явищем, наділені повноваженнями по вирішенню поточних питань, передачі або продажу даних об'єктів;

– малі підприємства, зайняті науковими дослідженнями, інноваційною діяльністю, маркетингом, інжинірингом, рекламою, консалтингом тощо, тобто, без яких процес реструктуризації великого підпри-

Таблиця 1

Основні показники розвитку суб'єктів підприємницької діяльності в аграрному секторі Черкаської області, 2007 і 2012 рр. [13]
(У відсотках до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності)

Показники	Суб'єкти підприємницької діяльності					
	великі		середні		малі	
	2007	2012	2007	2012	2007	2012
Кількість підприємств	0,0	0,0	13,4	10,6	86,4	89,4
На 10 000 осіб наявного населення припадає підприємств, од.	0	1	3	5	17	19
Кількість зайнятих працівників за розмірами підприємств та за видами економічної діяльності	5,8	14,2	75,9	59,9	18,3	25,9
Кількість найманих працівників за розмірами підприємств та за видами економічної діяльності	5,9	14,3	77,3	61,9	16,8	23,8
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників за розмірами підприємств, грн.	1124,5	2401,9	853,5	1866,8	603,3	1361,4
Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) за розмірами підприємств та видами економічної діяльності	20,3	27,0	62,5	43,6	17,2	29,4
Валові капітальні інвестиції за розмірами підприємств та видами економічної діяльності	9,0	25,4	70,4	60,7	20,6	13,9

емства не буде мати у перспективі належної ефективності;

- малі підприємства, що надають послуги виробничого характеру по обслуговуванню основних виробничих процесів: постачальницько-збутові, транспортні і складські послуги, роботу з кадрами, інформаційно-обчислювальні послуги тощо. Ці малі підприємства сприяють апарату управління крупних підприємств зосередитися на основній виробничій діяльності.

Разом з тим необхідна активізація протекціонізму регіональних органів влади по відношенню до малих форм господарювання регіону, особливо перед вступом України до ЄС [8]. При цьому доцільно виділити два основних напрями регіональної державної політики регулювання малого підприємництва на селі:

- захист інтересів малих підприємств у пріоритетних секторах АПК регіону і створення сприятливих умов для його розвитку;

- адресна державна підтримка малих форм господарювання на селі і розвиток перспективних напрямів агробізнесу у відповідності до пріоритетів, встановлених специфікою розвитку економіки регіону.

В цілому можливі декілька варіантів розвитку взаємодії малих форм агробізнесу з крупними формами господарювання сучасного аграрного сектору на мезорівні:

- входження сільськогосподарського виробника до складу інтегрованого корпоративного формування (у якості структурного підрозділу з втратою юридичної самостійності або в якості дочірньої структури з втратою лише господарської самостійності);

- поглиблення інтеграційних відносин між малими формами агробізнесу і крупними підприємствами на основі застосування механізмів авансування, підяду, контрактації, а також оренди;

- ігнорування крупними підприємствами малих форм господарювання, що проявляється в орієнтації на співробітництво із ефективно діючими сільськогосподарськими підприємствами – крупними постачальниками сільськогосподарської сировини; в даному випадку аграрії орієнтуються на ринок кінцевого споживача, розвиваючи власні канали збуту, кооперуючись, створюючи власні переробні потужності;

- проведення жорсткої цінової політики на ринку сільськогосподарської сировини з боку крупних корпоративних структур; дана політика завбачає «збивання» цін на продукцію аграріїв і подальшу її «скупку» через систему дочірніх, залежних організацій, що можливо завдяки монопольному, олігопольному літерству на ринку споживачів сільськогосподарської сировини, можливостям впливу на кон'юнктуру ринку матеріально-технічних засобів аграрного виробництва.

В сучасних трансформаційних процесах, що відбуваються у вітчизняному АПК, перший варіант, незважаючи на надані його учасникам значні можливості, не одержав належного розповсюдження, що в значній мірі пов'язане з наступними особливостями: складністю реструктуризації малих форм господарювання при входженні у інтегровану бізнес-групу; негативним відношенням до реструктуризації власників землі; трудомісткістю «роботи» з безліччю ОСГ, ФГ, обсяг пропозиції продукції яких здебільшого уступає обсягам ефективно діючим сільськогосподарським підприємствам; прагненням корпоративній вертикалі створити свою сировинну базу, а інколи і просто диверсифікувати свою виробничо-господарську діяльність.

При цьому включення малих форм агробізнесу до складу вертикально інтегрованих корпоративних структур дає їм такі перспективи:

- можливість цілеспрямованого розвитку і стійкого функціонування за умов гострого дефіциту оборотних засобів, наявність значних обсягів кредиторської заборгованості тощо;

- можливість опрацювання перспективних програм і забезпечення їх реального втілення на основі диверсифікації виробництва і отримання внутрішніх пільгових інвестиційних і кредитних ресурсів;

- поповнення власних оборотних засобів і оновлення основних фондів суб'єктів агробізнесу;

- централізоване постачання господарств сировиною, матеріалами, новою технікою, обладнанням;

- погашення кредиторської заборгованості малих форм агробізнесу;

- забезпечення гарантованого і вигідного збуту виробленої сільськогосподарської продукції із використанням різних маркетингових схем;

- підвищення ділової активності і розширення ринків збуту продукції [10].

Разом з тим в АПК мезорівня отримало розповсюдження інтеграційне співробітництво ФГ, ОСГ з крупними підприємствами у таких формах контрактації, заснованих на взаємному використанні ресурсів без структурних трансформацій:

- авансування сільськогосподарського виробництва: крупна агропромислова структура укладає з ФГ контракт на придбання ще не виробленої сільськогосподарської продукції, попередньо здійснюючи частковий платіж за нею у вигляді грошових чи інших платіжних засобів, або матеріальних ресурсів;

- оренда, на підставі якої власник земельних ресурсів передає їх в оренду для спільного агровиробництва; найбільше розповсюдження одержала довгострокова оренда крупними формами господарювання земельних ділянок ФГ, ОСГ з можливістю (або без) наступного придбання у власність;

- підряд, у відповідності з яким крупна агропромислова структура передає ФГ, ОСГ на послідовну переробку (добробку) сільськогосподарську сировину, матеріали, залишаючись при цьому їх власником з наступною передачею готової продукції; розрахунок з малими формами агробізнесу при цьому здійснюється, виходячи із добавленої вартості продукції в ФГ, ОСГ.

З метою дотримання господарських інтересів малих форм агробізнесу в системі співробітництва з крупними формами господарювання в аграрному секторі необхідна виробнича, споживча, обслуговуюча кооперація ФГ, ОСГ, що здійснюється в таких формах:

- кооперування селян і фермерів по переробці і виробництві продукції;

- міжгосподарське кооперування за етапами технологічного процесу, починаючи з виробництва, потім переробка і реалізація продукції на базі основного підприємства.

Висновки з даного дослідження. Мале підприємство є невід'ємною й обов'язковою складовою існування ринкової конкурентної економіки. Великий капітал, звичайно ж, визначає рівень науково-технічного й промислового потенціалу. Проте основою розвитку країн з ринковою економікою є саме мале підприємство як найбільш масова, динамічна й гнучка форма ділового життя суспільства. По своїй природі воно більше орієнтоване на локальні й місцеві ринки, тому вирішальне значення під час створення сприятливих умов для

зростання ефективності цього економічного сектора відіграє соціально-економічна політика саме місцевих органів влади.

Активізація взаємодії малих і великих підприємств аграрного сектору може бути реалізована у таких напрямках:

а) створення стійких господарських систем, які включають в себе великі та малі підприємства різного функціонального призначення з метою більш ефективного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;

б) реформування великих інтегрованих структур шляхом створення якісно нового механізму управління через проведення комплексу заходів, направлених на зміни форми власності і структури підприємств, вдосконалення їх фінансово-економічної діяльності, звільнення від непрацюючих активів і збиткових підрозділів з використанням малих підприємств в якості одного із інструментів реформування;

в) використання інноваційного потенціалу малих підприємств з метою інтенсифікації виробництва і забезпечення конкурентоспроможності;

г) ефективне використання трудових ресурсів на малих підприємствах.

17 жовтня 2013 р. уряд без змін ухвалив Стратегію розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. Цей документ передбачає вирішення проблем не лише економічного характеру, але й соціального. Так, у Стратегії передбачається велика увага розвитку кооперативного руху та поступовому зростанню доходів сільських жителів. Окрім цього, держава всіляко сприятиме доступу дрібних і середніх сільгоспвиробників до організованого аграрного ринку [14].

Завдяки ефективній реалізації виділених напрямків можлива адаптація дрібнотоварного виробництва сільськогосподарської продукції (малих форм господарювання) до умов укрупнення господарських структур, зміцнення позицій великих інтегрованих бізнес-груп аграрного сектору регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрушків Б. Інноваційно-комплексні шляхи розвитку малого підприємництва : монографія / [Б. Андрушків, Ю. Вовк, І. Крамар та ін.]. – Тернопіль : ТНТУ ім. І. Пулюя, 2011. – 340 с.
2. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – К. : «Знання», 2005. – 302 с.
3. Говорушко Т.А. Підприємницьке середовище та його вплив на розвиток малого підприємництва в Україні // Агроінком – 2010. – № 4–6. – С. 76–81.
4. Горьовий В.П. Мале підприємництво: поступи розвитку, проблеми : [монографія] // В.П. Горьовий, А.В. Збарська. – К. : ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2011. – 600 с.
5. Збарська А.В. Модель розвитку суб'єктів малого підприємництва на основі кооперації в умовах Черкаської області / А.В. Збарська // Науковий вісник Львівського нац. ун-ту вет. медич. та біотех-й ім. С.Я. Гжицького. Серія «Економічні науки». – 2013. – Т.15. – № 2(56). – С. 110–118.
6. Збарський В.К. Розвиток дрібнотоварного приватного укладу у сільських поселень України : [монографія] / В.К. Збарський. – К. : ННЦ ІАЕ. – 2012. – 654 с.
7. Збарський В.К. Державна підтримка сільського господарства / В.К. Збарський // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 74–80.
8. Кужель О. Великий і малий бізнес: глобальні тенденції розвитку господарської інтеграції й партнерства // Аналітичний центр «Академія», 2013. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=323>.
9. Малий та середній бізнес ; за заг. ред. В.С. Сахарова. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2008. – 368 с.
10. Прокопа І.В. Диференціація господарств населення за характером виробництва: наслідки ринкової трансформації / [І.В. Прокопа, Т.В. Беркута, М.Г. Бетлій] // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 3. – С. 74–89.
11. Шпак В.І. Розвиток малого підприємництва в Україні (на прикладі української видавничо-поліграфічної компанії «Експрес-Об'ява») / В.І. Шпак. – К. : МАУП, 2010. – 112 с.
12. Обласна цільова програма «Село Черкащини – 2020». Статистичний збірник. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області, 2011. – 21 с.
13. Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності у 2011 році : [стат. збірник]. – Черкаси, 2012. – Головне управління статистики у Черкаській області. – 226 с.
14. Збарська А.В. Оптимізація розмірів малих сільських підприємств / А.В. Збарська, А.І. Липов'як-Мелкозьорова // Бухгалтерія в с.-г.-ві. – 2013. – № 21. – С. 13–19.